

MARIA GRZEGORZEWSKA

WYBÓR PIŚM (Izbor radova) — Warszawa 1964. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 8°, 359 strana, cijena uvezano 55 zlota

Ime dr Marije Gzegoževske, nestora poljske defektologije, koju s pravom možemo nazvati tvorcem specijalne pedagogije, u naučnom i praktičnom smislu, u prijateljskoj Poljskoj nije nepoznato našim defektolozima, mada se — odmah da kažemo — ne bi moglo reći da su ona i njeni radovi poznati u onoj mjeri u kojoj to zaslužuju. U razdoblju između dva rata njene veze s našom zemljom išle su skoro isključivo

Maria Grzegorzewska

preko pok. Veljka Lj. Ramadanovića, upravnika Domova slepih u Zemunu. Nažalost, zajedno s ostalom obimnom Ramadanovićevom korespondencijom uništena je, dijelom u početku II svjetskog rata a dijelom (i to većim!) neposredno poslije njega, i njegova prepiska s ovom rijetkom ženom koja bi nam nešto više mogla reći o obimu i sadržaju ovih veza. Njeni članci počeli su, u prijevodu prof. Žarka St. Kalinića, izlaziti u Ramadanovićevom »Glasu nedužnih« počev od III godišta, tj. od 1930. godine (»Slepici

koji su progledali« i »Vidne predstave kod slepih« — u godištu III; »Glupi koji su u isto vreme i slepi« — u godištu IV, 1931.)¹⁾ U obnovljenom »Glasu nedužnih« objavio je 1937. Desimir Ristović prijevod njenog članka »Primeri metode centara interesovanja u školi za slepe« (br. 1—4, str. 19 ff).

Njenu kratku biografiju objavio je Ramadanović u »Glasu nedužnih« (januar—februar 1931) pod naslovom »Naši poljski saradnici«, a njen prevodilac prof. Kalinić prikazao je u godištu III (1930), na stranama 393—396, prvi tom njene »Psihologije slijepih« koji se u Varšavi pojavio te iste, 1930. godine.²⁾

Zahvaljujući vezama koje je s njom uspostavio Ramadanović, nekolicini Jugoslavena bilo je omogućeno da svoje stručno defektološko obrazovanje steknu odnosno upotpune u ustanovi koju je ona osnovala i njome rukovodi već punih 40 godina, s prekidom za vrijeme hitlerovske okupacije Poljske u II svjetskom ratu — u Državnom institutu za specijalnu pedagogiju u Varšavi. Tamo su, školske 1930/31. godine, studirali pok. prof. Božidar Karličić, Ljubica Vucelićeva i Desimir Ristović, a godinu dana kasnije i Petar Meandžija, tada nastavnik u Zavodu za vaspitanje maloljetnika u Glini (mada je on otišao na intervenciju tadašnjeg direktora Đorđa Gavrilovića, a posredovanjem prof. dr Natalije Han-Ilgević koja je tada posjetila naše odgojne ustanove). Jedna poljska nastavnica slijepih iz Varšave boravila je, također na bazi reciprociteta, godinu dana u zemunskom zavodu za slijepce.

Dr Gzegoževska inače nije nikad osobno posjetila našu zemlju, iako se na tome radilo nešto u razdoblju između dva rata, a poslije oslobođenja joj je 1960. Savez slijepih Jugoslavije uputio poziv da posjeti Jugoslaviju povodom odlaska u Rim na I međunarodni kongres UMOSEA

¹⁾ Uslijed nestručne radne snage u tiskari Doma slepih u Zemunu i pomanjkanja kvalificiranih korektora tekstovi tih prijevoda vrve upravo štamparskim greškama, a mjestimice je teško i dokučiti smisao pojedinih rečenica. Osobito je to slučaj sa citatima i pri navođenju imena autora i naslova djela na stranim jezicima. Zato je i ono malo što imamo od nje jedva upotrebljivo.

²⁾ Ova knjiga je i u nas prevedena poslije rata (negdje između 1950. i 1954. godine) po narudžbi tadašnjeg Centralnog vijeća Saveza slijepih Jugoslavije u Beogradu. Nije nam poznato gdje se danas nalazi taj prijevod, otkucan u 3 primjerka na pišaćem stroju. Bojati se da i on u potpunosti ne odgovara, jer prevodilac nije bio verziran ni u oblasti opće psihologije ni defektologije, a samo znanje poljskog jezika nije dovoljno za prevođenje ovakvih djela.

(Union Mondiale des Organismes de Sauvegarde de l'Enfance et de l'Adolescence). Međutim, ni tada do posjeta nije došlo, iako je ona tri mjeseca provela u Italiji, Švicarskoj, Francuskoj i Belgiji. Uostalom, u Belgiju i Francusku su je, svakako, vukle uspomene na davne studentske dane...

Rođena 1888. (ne 1885. kako se negdje pogrešno navodi) u Varšavi, Gžegozevska je tamo završila srednju školu, studirala prirodne nauke u tada austrijskom dijelu Poljske, na univerzitetu u Krakovu, a psihologiju i pedagogiju u Brislu i Parizu, gdje je provela i prvi svjetski rat. Za vrijeme studija i neposredno poslije njih bavila se problemima estetskog odgoja i iz te oblasti doktorirala na pariškoj Sorboni tezom »Essai sur le Développement du Sentiment esthétique. Recherches d'Esthétique expérimentale faite sur les élèves des écoles de Bruxelles (Paris 1916), a pazažen je bio i njen drugi rad iz te oblasti — »Le portrait et son appréciation par la jeunesse scolaire« (Paris 1918). Tada je namjeravala da se tim problemima bavi i po povratku u domovinu, u čije je oslobođenje iz trostrukog stranog jarma čvrsto vjerovala. Ali, kako sama piše u predgovoru ove knjige koju prikazujemo, ovu svoju odluku ipak je u izvjesnoj mjeri izmijenila pod utiskom što ga je ponijela iz jedne pariške bolnice gdje se neposredno srela s raznim oblicima fizičke i psihičke defektivnosti. Doživljaj je bio tako snažan da je odlučio o tome da se javni rad mladog doktora psihologije po povratku u domovinu usmjeri u sasvim drugom pravcu — u pravcu ukazivanja pomoći tim ljudima.

Prvi znak ove preorientacije bio je njen članak **O neophodnosti organiziranja specijalnog školstva za anomalnu djecu.** To je, zapravo, saopćenje koje je ona podnijela na sjednici Poljske lige za nastavu u Parizu 5. maja 1918. Članak je objavljen u Godišnjaku te lige, koji je izlazio u Parizu kvartalno od početka 1918. godine. Uredivale su ga prof. dr. Juzefa Jotejko i Gžegozevska. Članak je objavljen u broju 3—4/1918.

Kad se u maju 1919. vratila u Poljsku, ondašnje ministarstvo bogostovlja i narodne prosvjete povjerilo joj je zadatak da organizira ustanovu za spremanje defektologa. Specijalno školstvo bilo je tada u Poljskoj tako reći u povojima: postojao je zavod za gluhe u Varšavi, zavodi za slijepe u Bidgošću i Łavovu i pomoćne škole u Varšavi i Łodu — to je bilo sve.

Pod rukovodstvom dr. Gžegozevske tadašnji Državni institut za fonetiku i jednogodišnji seminar za specijalnu pedagogiju spojeni su 1922. u ustanovu pod nazivom Državni institut za specijalnu pedagogiju. Prvi direktor postala je dr. Gžegozevska i rukovodila ustanovom do okupacije Poljske 1939. Za vrijeme okupacije Institut je bio zatvoren, a ona je radila kao učiteljica u jednoj varšavskoj osnovnoj školi, da bi poslije oslobođenja opet preuzela rukovođenje obnovljenog Instituta u vlastitoj novoj zgradi mjesto stare, uništene za vrijeme ustanka 1944. godine. Institut je najprije bio jednogodišnji i mau 4 odsjeka: surdogrupu, tiflogrupu, oligofrenogrupu i grupu za nastavnike moralno zapuštene dece. Poslije rata (1948) dobio je nove odsjeke za nastavnike invalidne i kronično bolesne djece, a 1956. produženo je trajanje studija na dvije godine. Danas u Institutu studira oko 200 redovnih i 600 vanrednih studenata (vanredni studij uveden je 1958. godine). Od oslobođenja Institut je osposobio oko 3.000 nastavnika i 1.500 odgajatelja za rad u specijalnim školama. Institut raspolaze vlastitim muzejom specijalnog školstva, psihopedagoškim i ortofonijskim savjetovalištem s logopedskim centrom, profilaktičkim savjetovalištem

za roditelje razvojno ometene djece, organizira razne tečajve (npr. za sudije omladinskih zdova, roditelje, logopede itd.), obnovio je izdavanje stručnog časopisa »Specijalna škola« i bavi se naučnoistraživačkim radom. Dr. Gžegozevska je organizirala i univerzitetško školovanje defektologa na Pedagoškom fakultetu Varšavskog univerziteta.³⁾

U toku svoje dugogodišnje naučne i pedagoške karijere dr. Gžegozevska je objavila, osim posebnih knjiga, i mnogobrojne članke iz oblasti defektologije u raznim časopisima — pedagoškim, psihološkim i medicinskim, ponajviše pak u »Specijalnoj školi« kao časopisu namijenjenom upravo tim problemima. Ideja da se najvredniji od tih članaka sabere i izdaju u jednoj knjizi rodila se iz želje da se oni učine dostupnijima svima društvenim radnicima zainteresiranim za ovu problematiku kao i mladim defektološkim kadrovima i studentima defektologije. Tako je došlo do knjige koju prikazujemo i koju je autorka namijenila 40-godišnjem jubileju Instituta za specijalnu pedagogiju.

U ovom izboru preštampana su njena 23 članka, objavljena od 1925. do 1963. u raznim časopisima i publikacijama, dakle u vremenskom razmaku od skoro četiri decenije. Dakako, najveći broj bio je objavljen u časopisu »Szkola Specjalna«, kako u periodu prije tako i poslije prošlog rata. Od predratnih časopisa imamo još dva, a to su »Chowanna« i »Polskie Archiwum Psychologii« koji je 1926. pokrenula i uređivala dr. Juzefa Jotejko (Józefa Jotejko), 1866—1928, poznati poljski fiziolog, liječnik i psiholog koja je Gžegozevska bila mentor za vrijeme studija u Brislu, gdje je Jotejkova bila od položenog doktorata 1898. kao asistent Fiziološkog instituta Solvay i saradnik Psihofiziološke laboratorije Univerziteta, sve do poziva na čuveni Collège de France, 1916. godine. U redakciji »Arhiva« nalazila se i Gžegozevska. Od poslijeratnih časopisa tu su: »Ruch Pedagogiczny«, »Studia Pedagogiczne« i »Zeszyty Problenowe Nauki Polskiej«.

Od članka u ovom izboru općepedagoškog karaktera su: »Spremanje učitelja za zadatke današnjice«, »Odgorno značenje učiteljeve ličnosti«, »Muzej prosvjete i odgoja« i »Iz bilježaka o učitelju-odgajatelju«. Oni svjedoče o tome da dr. Gžegozevska nikad nije odvajala opću i specijalnu pedagogiju nekim »kineskim zidom« niti se ucahurivala u oklop neke uske specijalnosti nego uvijek imala puno razumijevanja za općepedagoške probleme, smatrajući — s druge strane — da bi svaki prosvjetni radnik iz redovnih, masovnih škola morao biti upoznat s osnovama defektologije. O takvom njenom stavu svjedoče i njena posebno izašla »Pisma mladom učitelju«, I—II, Varšava 1957. i 1958.

Drugi dio članaka posvećen je tiflopedagogiji i tiflopsihologiji i nastao je, dobrim dijelom, u vremenu kad je ona radila na svojoj »Psihologiji slijepe«. To su članci: »Razmišljanja o psihičkoj strukturi slijeporođenih«, »Taktilni shemati u slijepih« (referat na međunarodnom psihološkom kongresu 1926. u Groningenu), »Struktura surogatnih predstava u slijepih«, »Orientacija slijepih u prostoru«, »Psihička struktura čula zapreka u slijepih«, »Psihička struktura čitanja okom i taktilnog čitanja«, »Slijepe kojima je vraćen vid«, »Vidne predstave u slijepih«. Potonja dva, kao što smo vidjeli, prevedena su u nas tridesetih godina ovog vijeka. Iako je dr. Gžegozevska o problemu kompenzacije u čulno ometenih pisala

³⁾ O tome v. opširnije u našem članku »Univerzitetško školovanje defektologa u NR Poljskoj« (»Specijalna škola« god. XIII, br. 6, str. 611 ff).

i prije posljednjeg rata, ipak posebnu pažnju zaslužuje njen opširni i dokumentovan članak »Pojava kompenzacije u slijepih i gluhih«, napisan na osnovu novijih istraživanja i objavljen u »Problemskim sveskama poljske nauke« 1959. godine. Općenitijeg karaktera je članak »Problemi higijene u internatskom odgoju slijepih i gluhih« koji je, kao posebno poglavlje, objavljen 1958. u **Školskoj higijeni za liječnike**. Mnogo opširniji od članka koji u našem prijevodu, kako smo vidjeli, nosi naslov »Glupi koji su u isto vreme i slepi« je članak o gluhoslijepima objavljen u ovom izboru. To je, zapravo, predgovor knjizi E. Jezjerske, **Zapažanja o razvoju gluhoslijepa Kristine Hriskjevič** (Varšava 1962). Jezjerska je, kao nastavnica u zavodu za slijepu u Laskama kraj Varšave, počela 1954. raditi s gluhoslijepom Kristinom i vodila je dnevnik u kojem je bilježila razna zapažanja o njenom razvoju. Problematiku rada sa slabovidnom djecom posvećen je članak »Osnovi tzv. zaštitnog rada u školi za slabovidne (s aspekta zaštite vida)«.

Iz surdopedagogije i surdopsihologije u ovom izboru su svega dva članka: »Surogatne predstave kao jedan od specifičnih oblika kompenzacije u prilagođavanju gluhih svijetu onih što čuju« i »Novi putevi u nastavi gluhoonijemih«.

Problematiku društveno neprilagođene omladine i omladinskog prestupništva obrađuju članci: »Sudovi za maloljetne kao jedan od faktora profilakse prestupništva i projekti reformi u toj oblasti« i »Napori za obnovu puteva resocijalizacije društveno neprilagođene omladine«.

Rezultate svoga tromjesečnog boravka 1960. u Zapadnoj Evropi sažela je dr Gžegozevska u članku »Razvojni napori i uznemiravajući problemi u specijalnoj pedagogiji zemalja francuskog

jezika na Zapadu« u kome je iznijela svoje utiske iz nekih škola i ustanova koje je tom prilikom posjetila.

Naposlijetku, pojedine problemske aspekte opće defektološke problematike, bez ograničavanja na pojedine uže specijalnosti ili grane defektologije, tretiraju članci: »Analiza revalidacionih vrijednosti metode centara rada«, »Obrazloženje potrebe da odgoj u medicinskim ustanovama ima terapeutski karakter u svjetlosti kortikalno-visceralne patofiziologije« (članak rađen u zajednici s docentom drom Janinom Doroševskom) i »Značaj istraživanja i jačanja adaptacionog dinamizma jedinice u procesu revalidacije«.

Ovo, dakako, ni izdaleka nije sve što je dr Gžegozevska objavila u toku svoje dugogodišnje plodne djelatnosti, ali je svakako dovoljno reprezentativno da čitalac stekne određenu i jasnu sliku o velikim zaslugama ove rijetke žene za razvoj defektološke nauke u Poljskoj koja je, teorijski, krčila puteve razvoju odgovarajuće prakse u specijalnim školama te zemlje. Bez imalo pretjerivanja možemo ustvrditi da bi predstavljalo pozitivan prilog razvoju naše defektologije kad bismo određene priloge iz ovog izbora dobili u kvalitetnom i kvalificiranom prijevodu, čime bismo ideje i dostignuća dr Gžegozevske učinili dostupnijima širem krugu naših defektologa i stvorili mogućnost za plodonosnu konfrontaciju njihovu s dostignućima naših radnika na tom polju. Ponegdje bi ovo vjerojatno značilo i dragocjen poticaj da se i u nas pride serioznoj naučnoj obradi pojedinih problema iz ove široke i zahvalne naučne oblasti.

Ferdinand J. Maslić